

Illy átvétel van a' *semlyék*, és *selymék* szókban. Az *elme* származékai: *emleget*, azaz valakit vagy valamit gyakran nyelvén v. elméjében forgat (e' származékban a' törzsök' véghangzója kima-rad, mint a' *tiszta*, *sima* szókban az *a*, midőn *tisztogat*, *simogat* alakul belőlök). *Emlékezik*, am. valami eszébe jön, eszébe jut, a' mi t. i. már elmúlt; *emlékeztet* péld. valakit valamire, am. eszébe juttat; *említ*, valamire mások' elméjét figyelmezteti. Mind ezen származékokban alapeszme az elmének azon működése, melly által mintegy maga magát az időben távollévő tárgyról visszahozza, 's ekkor ról, ról ragu viszonynévvel jár, péld. *emlékezzünk régiekről*, vagy mintegy magát a' multakra visszaviszi, p. *emlékezzünk az elmúlt időkre*. E' szerint az *emleget*, *emlékezik*, *emlékezet*, *emlékeztet*, *említ* annyit tenne, mint *elmeget*, *elmékezik*, *elmékezet*, *elmékeztet*, *elmit*. Illy viszony látszik létezni a' latin *memini*, *memor*, *memoria*, *miniscor*, és a' *mens* között, *reminisci* = revocare in mentem, valamint *recordari* = revocare in cor.

Az *elme*, *elmés*, *elmesség* szókkal credetre és jelentésre nézve öszvefügg az *ildom*, *ildomos*, *ildomosság*. Az *ildomos* előfordul a' Müncheni Codexben. Krisztus azt tanácsolja tanítványainak, hogy legyenek *ildomosak* (*prudentes*), mint a' kigyók. A' hamisságnak folnagyáról pedig mondja, hogy *ildomosan* tölt volna, mert e' világnak fiai ildomosbak fényességnek fiainál. A' latin szövegben mindenütt *prudens*, v. *prudenter* áll, mellynek e' helyeken a' német *klug* felel meg. Az idézett helyek' szövegéből kitünik, hogy az ildomosság alatt olly elmei tulajdonság értetik, melly szerint valaki a' körülményekhez, és pedig mint kigyó ravaszúl tudja magát alkalmazni. Az *ildom* tehát az ideoda forgolódó, különféle mozdulatokban ügyes észnek állapota, 's gyöke az élénk mozgást jelentő *il*, mellyből *illan*, *illant*, *villám*, *pillant*, 's némelly más rokoneszméjü szók erednek. Az *ildomos* helyett újabb korban az *eszes*, *okos* szókat használták, de mindig az *otakodás* vagy *surfangosság*' mellékeszméjével.

— Utána ismét

MÁTRAY GÁBOR II.

Ozorai Imrének Krisztus és Antikrisztusról szóló munkája' eredeti (1535-iki) kiadásának az országos Széchenyi-könyvtárban levő, eddig ismeretes harmadik, példányát mutatta be 's ismertette meg ekkép:

Ozorai Imre, a' XVI-dik század' első felében békési ágostai vallású lelkész által szerkesztett 's Krakkóban 1535-ben nyomtatott, mai napig „De Christo et eius ecclesia“ czím alatt ismert vallásos vitatani munkáját gróf Kemény József 1839-ben nem csak becses jegyzeteivel kísérve mutatá be az academiának, hanem azt buzgó közbenjárása által az academia' könyvtárának meg is szerzé. Ezekről bővebb tudósítás adatik a' magyar tudós társaság' Évkönyvei V-ik kötetének 6—12-dik lapjain, hol egyszersmind mondatik, hogy

Ozorainak e' könyve a' magyar ösnyomtatványok' másodika, és első kiadásából akkoraig (1839.) csak ezen academiái és egy Jankowich Miklós' birtokában létezett példányok ismertettek; az utóbbi pedig néhai debreczeni tanár Sinai Miklósé volt.

E' tudósítás' kiegészítéseül figyelmeztetem a' t. Academiát, hogy e' Sinai-féle példány jelenleg Pesten régi könyvekkel kereskedő Horowitz héber vallású hazánkfiának birtokában van, ki azt néhai Jankowich Miklós, köz tiszteletben állott tagtársunk' örököseitől egy egész könyvgyűjteménnyel együtt folyó esztendő' elején megvásárolván, most 20 aranyon bocsátja áruba. E' könyvecske' bekötési előtáblája' belsején Sinai saját kezével írván be nevét, megjegyze, hogy az már „1760-ik esztendő'től fogva“ birtokában volt. A' nyomtatványt megelőző 's követő lapokon Sinai, Jankowich és Toldy urak' tollaiból folyt több rendbeli érdekes sorok e' példány' kora 's ritkaságáról értesítvén, azt is említik, miszerint Ozorainak e' munkája ritkább a' Komjáti Benedek által 1533-ban kiadatott sz. Pál' Levelei-nél, és Pesti Gábor' 1536-ban megjelent újtestamentománál.

Ezeket előre bocsátván, örömmel jelentem a' t. Academiának, hogy e' magyar könyvészeti nagy ritkaság' harmadik példányát magyar nemzeti muzeumunk' országos Széchényi könyvtárában fölfelezni szerencsés valék, melyet ez alkalommal sietek bemutatni. Valamint egyébiránt az academiái példány' egykori birtokosa' nevé-ről 's azelőtti őriztetése' helyéről a' fennemlített Évkönyv minket nem tudósít: úgy e' muzeumi példánynak a' muzeumba mikor és honnan került felől sem értesíthetem legalább még most a' t. Academiát, minthogy mind eddig az intézet' hivatalos iratai között nyomába nem juthattam. Mivel azonban a' könyv' első lapjára a' Széchényi-bélyeg van nyomva, jele, hogy újabb kori Széchényi-szerzemények között jutott a' muzeumba, 's így azt méltán Széchényi-példánynak nevezhetjük, melly az eddig ismert kettőnél jobban van megőrizve annyiból, hogy lapjai átalán épek és hibátlanak. Címlapja ennek sincs, mint amazoknak; de megvan az első ívből a' 3., 4., 's 5-ik levél, mellyek amazokban sem írva sem nyomtatva nincsenek több más levelekkel együtt; ámbár ez utóbbiak a' két első példányban nagy részint írottakkal pótolvák.

A' Sinai-példány legtokéletlenebb e' három között. Terjed a' **Dd** ív' első, de csak írott 's ez sem teljes, előlapjaig. Az academiáé sem írva, sem nyomtatva nem foglalja magába a' **Cc** ív' utolsó vagyis 8-dik levelét: ellenben ez a' három példány között azon előnnyel diszlik, hogy nem csak eredeti kötése van meg, hanem a' könyvet tökéletesen berekesztő **Ff** ívnek négy, vagyis a' munka' vég lapja is, sőt az ezt követő tiszta levél' hátulsó oldalán jól fenntartva látható a' Frangepán Kata, Perényi Gábor' özvegyének címerét mutató xylographon is, majd egészen hasonló ahhoz, melyet sz. Pál' Levelei' címlapja' túloldalán szemlélhetni; holott a' muzeumi

példány már a' **Dd** ivnek tökéletes egészével végződik, mi a' Sinai-példányban már nincsen meg.

Midőn tudósításomat ez érdekes fölfedezésről továbbra halasz-tani nem ohajtom, lehetlen hallgatással mellőznöm ama' kívánato-mat : vajha tehetősebb hazánkiai a' Sinai-példányt külföldre vitetni ne engedjék, 's mentenék meg kedves honunk' részére e' nagy be-csű kincset!

KIS GYÜLÉS, JUN. 21. 1852.

(A' phillosophiai és társadalmi tud. osztályal' számára).

Nmélt. gróf Teleki József úr ő exja' elnöklete alatt

Jelen az illető osztályokból : Horváth Cyr., Kállay rr. tt. — Karvasy, Pauler, Tóth Lőr., Wenzel lt. tt. — Egyéb osztályokból : Bajza, Balogh, Bugát, Czuczor, Érdy, Győry, Kiss rr. tt. — Tasner lt. tt. — Toldy Ferencz titoknok.

KARVASY ÁGOSTON lt.

az egyéni tulajdon-jogról 's a' szabad concurrentiáról státusz-gaz-dászati tekintetben kezdett értekezni.

WENZEL GUSZTÁV lt.

az 1514-iki somlyó-vásárhelyi urbariumot és annak 1678-iki további kifejlesztését terjesztette elő a' következőkben :

A' somlyó-vásárhelyi urbarium, melyet a' Tek. Társasággal közölök, nemcsak a' magyar jog, és közigazdaszat' története', hanem a' magyar nyelv' szempontjából is nevezetes.

Első tekintetben bizonyos, hogy a' magyar földművelési álla-potok' régi történetét még mindig sűrű homály fedi, 's hogy ez fő-kép a' földművelésre vonatkozó jogviszonyokról áll. Régibb történet alatt értem itt az 1514-ki évi pórháborút megelőzőt időt. Egyéb-iránt az újabb úrbéri szabályozás előtti, tehát a' XVIII. század' kö-zepét megelőzőt kor' viszonyai is érdemelnek még e' tekintetben figyelmet. Minél nagyobb számuaknak kiadása hazai történettudo-mányunk' érdekében volna. A' somlyó-vásárhelyi a' nevezetesebb közé tartozik.

Ehhez járul még, hogy ezen urbarium magyar nyelven van szerkesztve, úgy hogy e' tekintetben érdekesebb nyelvemlékeink-nek is egyike. Illyennek említetik Döbrentei által is a' Régi Magyar Nyelvemlékek' II-dik kötete' második osztályának XVIII. lapján.

A' somlyó-vásárhelyi urbarium általam egy XVIII. századi hi-telesített másolat után közöltetik. Ebben keletkezési ideje 1514-ki „visitatio Boldogh asszony napjára“ (julius' 2-kán) tétetik. Döbren-tei tudósítását más kéziratból meríthette, mert 1511-re teszi keltét. 'S miután az 1514-ki pórháború csak az említett esztendő' augustu-sában folyt nagyban, a' sajnos emlékü 1514-iki országgyűlési cik-kek, melyek a' magyar földművelő nép' sorsára olly szomorú befo-